

Kateketiska texter

av

David Heith-Stade

Innehåll

Teologi och trosbekännelse

Guds självuppenbarelse och kristen tro

Skrift och tradition – källorna till Guds självuppenbarelse

Ortodox dogmatik

De sju ekumeniska koncilierna

Om bibelläsning

Gamla testamentet och bibelöversättning i Ortodoxa kyrkan

Jesus Kristus

Treenigheten och gudmänniskan

Ikonerna – Guds Ord i bild

Sakrament

Kyrkan

Dopsyn och ekumenik

Ekumeniska äktenskap (blandäktenskap)

Kyrkoår och kalender

Grekiska kyrkans fastebruk

Guds kärlek och kristen moral

Kristen etik

Dekalogen – De tio budorden

Bikt i Ortodoxa kyrkan

Bönen – vårt möte med Gud

Bön och andlighet

Andligt liv

Allmosor och barmhärtighetsverk

Om samvetsrannsakan

Korstecknet

Teologi och trosbekännelse

Evangeliet – kyrkans trosskatt

Grunden till den ortodoxa kristna tron är evangeliet, dvs. Kristushändelsen, apostlarnas förkunnelse och den helige Andes utsändning. Evangeliet är den trosskatt (depositum fidei) som apostlarna på uppdrag av Kristus har anförtrott åt kyrkans ledare (jfr 1 Kor 11:2; 2 Thess 2:15; 2 Thess 3:6; 1 Tim 6:20; 2 Tim 1:12; 2 Tim 1:14; Jud 3). Denna trosskatt utvecklades till Nya testamentet samt fornkyrkans gudstjänstliv och fromhetsliv.

Trosskatten och apostlarnas efterföljare

Biskoparna, apostlarnas efterföljare, förvaltar och bevarar denna trosskatt genom (a) att förkunna evangeliet, förvalta sakramenten och leda delkyrkorna (ecclesiae particulares); (b) att tillsätta präster som förkunnar evangeliet, förvaltar sakramenten och leder församlingarna; och (c) att samlas i kyrkomöten för att under den helige Andes ledning avgöra lärostrider och ordningsfrågor.

De viktigaste kyrkomötena i kyrkans historia är de sju ekumeniska koncilierna: Nicaea I (325), Konstantinopel I (381), Efesos (431), Chalcedon (451), Konstantinopel II (553), Konstantinopel III (680-681) och Nicaea II (787). Dessa kyrkomöten avgjorde de viktigaste lärostriderna och ordningsfrågorna som hotade världskyrkans (ecclesia universalis) enhet.

Trosbekännelsen

De två första ekumeniska koncilierna sammanställde den nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen:

Jag tror på en enda Gud,
 allsmäktig Fader,
 skapare av himmel och jord,
 av allt, både synligt och osynligt.
 Och på en enda Herre, Jesus Kristus,
 Guds enfödde Son, född av Fadern före all tid,
 ljus av ljus, sann Gud av sann Gud,
 född och icke skapad,
 av samma väsen som Fadern,
 på honom genom vilken allt blev till;
 som för oss människor
 och för vår frälsnings skull
 steg ner från himlen
 och blev kött genom den helige Ande
 av jungfrun Maria
 och blev människa;
 och som blev korsfäst för oss

under Pontius Pilatus,
 led och blev begravd,
 som uppstod på tredje dagen
 i enlighet med skrifterna,
 steg upp till himlen,
 sitter på Faderns högra sida
 och skall återkomma i härlighet
 för att döma levande och döda,
 och vars rike aldrig skall ta slut.
 Och på den heliga Ande,
 som är Herre och ger liv,
 som utgår av Fadern,
 som tillsammans med Fadern och Sonen
 blir tillbedd och förhärligad
 och som talade genom profeterna.
 Och på en enda, helig,
 katolsk och apostolisk kyrka.
 Jag bekänner ett enda dop
 till syndernas förlåtelse
 och väntar på de dödas uppståndelse
 och den kommande världens liv.
 Amen.

Denna trosbekännelse är ortodoxa kyrkans främsta bekännelseskrift och trosregel (norma normata).

Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen bygger på äldre dopbekännelser. När människor ville bli döpta i fornkyrkan blev de katekumener som under en tid tog emot trosundervisning (katekes). Vid dopet förhördes dopkandidaten på tron. Dogudstjänstens trosförhör gav upphov till dopbekännelsen. Fortfarande i dag ingår trosbekännelsen i ortodoxa kyrkans dogudstjänst.

När världskyrkans enhet hotades av olika lärostrider började kyrkans ledare använda trosbekännelserna från dogudstjänsterna som en trosregel för att fastslå de viktigaste gemensamma bindande lärorna (trosartiklarna). Vid de ekumeniska koncilierna enades världskyrkans biskopar om den nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen som gemensam trosregel och bekännelseskrift.

De senare ekumeniska koncilierna tillförde egentligen inte några nya trosartiklar utan handlade om hur teologin skulle tolka trosartiklarna om förhållandet mellan den historiske Jesus och Guds eviga Ord; att stå fast vid att Jesus Kristus var sann Gud och sann människa.

Den kyrkliga teologin

Den ortodoxa kyrkliga teologins uppgift är att tolka och förklara trosskatten som utgör grunden till kyrkans förkunnelse, gudstjänstliv och fromhetsliv. Den ortodoxa kyrkliga teologins källor (norma normans) är den heliga skriften (Nya testamentet och Gamla testamentet tolkat i ljuset av evangeliet) och den heliga traditionen. Förnuftet brukar framför allt uppfattas som ett teologiskt redskap, inte en källa. Naturrätten likställs traditionellt i ortodox teologi med de tio budorden.

Den heliga traditionen är inte endast ett historiskt fenomen (dvs. den apostoliska traditionen) i ortodoxa kyrkan utan också ett karismatiskt och entusiastiskt fenomen. Den heliga traditionen kan beskrivas som de ständiga vittnesbörden om den helige Andes liv i ortodoxa kyrkan. Detta innebär att all teologi måste prövas mot gudsfolkets (både ämbetsbärarnas och lekfolkets) ständiga erfarenhet av Guds mysterium i kyrkans gemenskap (*sensus fidelium*). Därför är kyrkofädernas och helgonens liv och skrifter (*consensus patrum*) samt kyrkans gudstjänstliv och fromhetsliv (*lex orandi est lex credendi*) viktiga teologiska källor.

Guds självuppenbarelse och kristen tro

Den kristna gudsrelationen i denna värld består av tro, hopp och kärlek. "Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre, och störst av dem är kärleken." (1 Kor 13:13). Det är endast genom tron vi kan uppleva Gud nu, men i evigheten kommer vi att skåda Gud direkt utan att behöva tro. "Tron är grunden för det vi hoppas på; den ger oss visshet om det vi inte kan se." (Heb 11:1). "Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte. Ännu är min kunskap begränsad; då skall den bli fullständig som Guds kunskap om mig." (1 Kor 13:12) "Mina kära, nu är vi Guds barn, men det har ännu inte blivit uppenbart vad vi kommer att bli. Vi vet dock att när han uppenbarar sig kommer vi att bli lika honom, ty då får vi se honom sådan han är." (1 Joh 3:2). Tron är vårt inledande svar på Guds självuppenbarelse. Tron är grunden till våra trosföreställningar och troserfarenheter.

Den kristna teologin skiljer mellan Guds allmänna självuppenbarelse och Guds särskilda självuppenbarelse. Guds allmänna självuppenbarelse är de spår av Gud vi finner i hela skapelsen och vår livserfarenhet med hjälp av filosofi, vetenskap och andra religioner. "Ty ur storheten och skönheten hos det skapade träder bilden av dess upphovsman fram för tanken." (Vish 13:5). "Ty alltsedan världens skapelse har hans osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomlighet, kunnat uppfattas i hans verk och varit synliga." (Rom 1:20). "Hedningarna har inte lagen, men om de av naturen fullgör lagens krav, då är de sin egen lag fast de saknar lagen. Därmed visar de att det som lagen kräver är skrivet i deras hjärtan; om det vittnar också deras samvete och deras tankar när tankarna anklagar varandra och försvarar sig." (Rom 2:14f). "Men ändå gav han vittnesbörd om att han finns, genom allt gott som han gör." (Apg 14:17). "Det har han gjort för att de skulle söka Gud och kanske kunna treva sig fram till honom – han är ju inte långt borta från någon enda av oss. Ty i honom är det vi lever, rör oss och är till, som också några av era egna skalder har sagt: Vi har vårt ursprung i honom." (Apg 17:27f). "När jag har gått omkring och sett på era gudabilder har jag nämligen också upptäckt ett altare med inskriften: Åt en okänd gud. Det som ni alltså dyrkar utan att känna till, det är vad jag förkunnar för er." (Apg 17:23). Men alla våra trosföreställningar och troserfarenheter som bygger på Guds allmänna självuppenbarelse måste prövas mot Guds särskilda självuppenbarelse.

Guds särskilda självuppenbarelse är Guds verksamma Ord i frälsningshistorien som omfattar det gamla förbundet med judarna och det nya förbundet genom Jesus Kristus (dvs. Kristi kyrka). I Gamla testamentet kan vi läsa om hur Herrens Ord kommer till profeterna och uppenbarar Gud. I Nya testamentet kan vi läsa om hur Guds verksamma Ord blev människa. "Och Ordet blev människa och bodde bland oss, och vi såg hans härlighet, en härlighet som den ende sonen får av sin fader, och han var fylld av nåd och sanning." (Joh 1:14). "Jesus svarade: "Så länge har jag varit tillsammans med er, och ändå känner du mig inte, Filippos? Den som har sett mig har sett Fadern. Hur kan du då säga: Visa oss Fadern? Tror du inte att jag är i Fadern och Fadern i mig? De ord jag säger er, dem talar jag inte av mig själv; Fadern är i mig och utför sina gärningar. Tro mig när jag säger att jag är i Fadern och Fadern i mig. Eller tro åtminstone för gärningarnas skull. Sannerligen, jag säger er: den som tror på mig, han skall utföra gärningar som jag, och ännu större. Ty jag går till Fadern, och vad ni än ber om i mitt namn skall jag göra, så att Fadern blir förhärligad genom Sonen. Om ni ber om något i mitt namn skall jag göra det." (14:9-14). "Han är den osynlige Gudens avbild" (Kol 1:15).

Gud ger sig själv fullständigt till mänskligheten genom frälsningshistorien. Bibeln skildrar frälsningshistorien, kyrkofäderna förkunnar frälsningshistorien och de ekumeniska koncilierna

bekänner frälsningshistorien. Ortodoxa kyrkan firar, förkunnar och bekänner Guds frälsningshistoriska självuppenbarelse genom sakramenten, gudstjänsterna och trosläran.

Vår tro leder till förtröstan, hopp och kärlek. "Han har gett oss sina stora och dyrbara löften, för att ni tack vare dem skall bli delaktiga av gudomlig natur sedan ni kommit undan det fördärv som begäret drar med sig i denna värld. Sök därför med all iver att till er tro foga styrka, till styrkan kunskap, till kunskapen självbehärskning, till självbehärsknigen uthållighet, till uthålligheten gudsfruktan, till gudsfruktan broderlig omtanke och till omtanken kärlek." (2 Pet 1:4-7). Men tron är inte endast något personligt utan något vi tar emot från kyrkan. "Men hur skall de kunna åkalla den som de inte har kommit till tro på? Hur skall de kunna tro på den som de inte har hört? Hur skall de kunna höra utan att någon förkunnar? Hur kan någon förkunna utan att vara utsänd? Det står skrivet: Skönt ljuder stegen av dem som bär bud om goda ting. Men alla lyssnade inte till budskapet. Ty Jesaja säger: Herre, vem satte tro till det vi förkunnade? Så bygger tron på förkunnelsen och förkunnelsen på Kristi ord." (Rom 10:14-17). Våra personliga trosföreställningar och troserfarenheter måste prövas mot kyrkans gemensamma tro. "Ta det som du har hört av mig till mönster för en sund förkunnelse, i tro och kärlek genom Kristus Jesus. Bevara genom den heliga anden som bor i oss det goda som har anförtrotts dig." (2 Tim 1:13f.)

Ortodoxa kyrkan har fullmakt att pröva och bedöma den tro som förkunnas i kyrkans namn. Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen är Ortodoxa kyrkans gemensamma trosregel och ger riktlinjerna för all ortodox kyrklig teologi. Kyrkans lärosatser (dogmer) begränsar inte Gud utan syftar till att leda våra trosföreställningar och troserfarenheter till Guds självuppenbarelse som vi tillsammans firar, förkunnar och bekänner i kyrkans trosgemenskap. Kyrkans lärosatser är vägmärken som visar vägen till Gud. De visar den väg till Gud som kyrkofäderna och helgonen genom alla tider har färdats. "Mina kära, i min stora iver att skriva till er om vår gemensamma frälsning känner jag mig tvungen att sända er en maning att kämpa för den tro som en gång för alla har anförtrotts de heliga." (Jud 3).

Skrift och tradition – källorna till Guds särskilda självuppenbarelse

Guds självuppenbarelse är grunden till den ortodoxa kristna tron. Ortodoxa kyrkan bekänner att Gud uppenbarar sig för mänskligheten genom den helige Ande. Gud uppenbarar sig för att människorna ska kunna ingå gemenskap (förbund) med Gud. Jesus Kristus, Guds människoblivna Ord, är fullheten av Guds självuppenbarelse.

Skrift och tradition

Ortodoxa kyrkan bekänner två källor till kunskap om Guds särskilda självuppenbarelse: (a) den heliga skriften och (b) den heliga traditionen. Ortodoxa teologer brukar säga att skriften har formats genom inspiration (gr. *empneusis*) och den helige Andes ledning (gr. *epistasia*). Inspiration kan förstås som en kausal egenskap eller en kvalitativ egenskap eller båda delar. Inspiration som kausal egenskap innebär att Guds Ande är orsaken till det inspirerade medan inspiration som en kvalitativ egenskap innebär att det inspirerade förmedlar Guds Ande. Den heliga traditionen har däremot endast formats av den helige Andes ledning. Skriften och traditionen är inte två olika uppenbarelser utan två vittnesbörd om Guds enda självuppenbarelse, genom den helige Ande, som fullbordas i Jesus Kristus. Den heliga skriften är den främsta källan till Guds självuppenbarelse, men den är inte självtillräcklig eftersom den kan tolkas på många olika sätt. Den heliga traditionen kan därför sägas vara den rätta utläggningen och förkunnelsen av Guds självuppenbarelse som framför allt förmedlas genom skriften.

Bibeln

Skriften består av Gamla testamentet och Nya testamentet (dvs. Bibeln). Ortodoxa kyrkan erkänner också tilläggen till Gamla testamentet (de deuterokanoniska eller apokryfiska skrifterna). Septuaginta, den antika grekiska översättningen av Gamla testamentet, har sedan fornkyrkan varit den bibelöversättning som används i gudstjänsten. Därför har Septuaginta en särställning i ortodoxa kyrkan, men den anses inte vara en ofelbar översättning. Den ortodoxa teologin tar hänsyn till både den hebreiska texten och Septuaginta när den ska utlägga Gamla testamentet.

Skriftutläggning

Den traditionella ortodoxa skriftutläggningen skiljer mellan skriftens bokstavliga mening och dess andliga mening. Den bokstavliga meningen består av två delar: (a) den historiska betydelsen och (b) den metaforiska betydelsen. Den andliga meningen består av tre delar: (a) den allegoriska betydelsen, som syftar på Jesus Kristus och hans kyrka; (b) den anagogiska betydelsen, som syftar på evigheten och den kommande världen; och (c) den tropologiska betydelsen, som syftar på människans själ och den moraliska tillämpningen av skriften. Skriftens andliga mening riktar sig till tron (den allegoriska betydelsen), hoppet (den anagogiska betydelsen) och kärleken (den tropologiska betydelsen) som är grunderna i den kristna gudsrelationen.

Tradition och trosbekännelse

Den heliga traditionen består av Andens ledning i kyrkan. Guds självuppenbarelse syftar till att bjuda in människorna till en gemenskap med Gud. Fullheten av denna gemenskap består av den allmänna kyrkan (ecclesia universalis) som bekänns i trosbekännelsen ("en enda, helig, katolsk och apostolisk kyrka"). Därför bekänner ortodoxa kyrkan det samstämmiga vittnesbördet om den gemensamma tro som lokalkyrkorna har tagit emot som ett uttryck för den helige Andes ledning. Ortodoxa kyrkan bekänner de sju ekumeniska konciliernas lärobeslut som de främsta uttrycken för den helige Andes ledning och vittnesbörd om den heliga traditionen. Den Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen intar en särställning i den heliga traditionen som en sammanfattning av huvudpunkterna i Guds självuppenbarelse. Andra viktiga uttryck för den heliga traditionen är kyrkofädernas skrifter, kyrkans gudstjänstliv och helgonens föredöme.

Ortodox dogmatik

Dogmatik är den teologiska vetenskap som utforskar det kristna trosinnehållet. Fornkyrkans lärosatser inte uppkom genom axiomatisk-deduktiv reflektion över skriften allena. Fornkyrkans lärosatser har sin grund i de apostoliska urförsamlingarnas gemensamma kerygma, leitourgia och martyria (dvs. förkunnelse, gudstjänst och vittnesbörd). Fornkyrkans bindande lärosatserna kännetecknas därför av apostoliskhet och katolskhet.

Men när kyrkofäderna och de fornkyrkliga koncilierna formulerade lärosatserna i samband med lärostriderna i fornkyrkan strävade man efter att grunda lärosatserna i de bibliska skrifterna eftersom dessa var en viktig del av fornkyrkans trosregel. Därför är lärosatsernas skriftbelägg en del av dogmatiken.

Det är bättre att beskriva fornkyrkans lärosatser som trosartiklar än som dogmer eftersom termen "dogmer" kan missförstås som godtyckliga åsikter eller rationalistiska axiom. Lärosatserna är i grunden de led (lat. articuli; gr. ἄρθρα) som håller samman trosinnehållet. Ortodox dogmatik skiljer sig från både romersk-katolsk dogmatik och protestantisk dogmatik.

Den romersk-katolska dogmatiken har sedan skolastikens genombrott uppfattat trosskatten (lat. depositum fidei; gr. παραθήκη) som en samling uppenbarade axiom från vilka nya bindande dogmer kan härledas. Ortodox dogmatik däremot ser trosskatten som trosartiklarna som håller samman de apostoliska urförsamlingarnas gemensamma tro.

Protestantisk dogmatik anser sig däremot fri att konstruera ett nytt lärosystem. Den gammalprotestantiska dogmatiken försöker konstruera sitt lärosystem utifrån skriften allena (lat. "sola scriptura"). Den nyprotestantiska dogmatiken försöker konstruera sitt lärosystem utifrån en hypotetisk urkristendom bortom skriften (t.ex. "Jesu enkla lära"). Ortodox dogmatik är däremot inte fri att frånga fornkyrkans trosartiklar.

Det måste dock påpekas att det även finns andra åsikter rörande dogmatiken inom romersk-katolicism och protestantism i synnerhet bland ekumeniskt sinnade teologer. Bland ekumeniskt sinnade romersk-katolska teologer kritiserar man den skolastiska synen på trosskatten som en axiomsamling medan ekumeniskt sinnade protestantiska teologer oftast är kvinkvesekularister (dvs. anser att de fem första århundradenas lärobeslut och teologi är bindande eller i varje fall förebildlig för den kristna teologin i dag).

Sedan finns det också en problematisk trend i nutida ortodox teologi att genom en anakronistisk användning av kyrkofäderna och kyrkans gudstjänstliv försöka förvandla ortodox teologi till illa förklädd modern filosofi (t.ex. 1800-talets idealism och nationalromantik eller 1900-talets existentialism och personalism). Det är fullt legitimt att använda filosofi för att förklara och förstå kyrkans trosinnehåll, men skriften och den apostoliska traditionen får inte ersättas av filosofi.

De sju ekumeniska koncilierna

Den ortodoxa kyrkan ser sig själv som de sju ekumeniska konciliernas (= världsvida kyrkomötenas) kyrka. De kristna romerska och bysantinska kejsarna sammankallade dessa koncilier för att avgöra vissa bestämda lärostrider i rikskyrkan. Deras beslut utgör ortodoxa kyrkans enda egentliga bekännelseskriterier och grundläggande kyrkoordning.

Första ekumeniska koncilierna

Det första ekumeniska koncilierna i Nicaea, 325

Tema: Den kristna gudsbilden (trinitetslära)

Händelse: Jesu Kristi gudomlighet definierades. Teologen Areios fördömdes.

Följd: Nicenska trosbekännelsen

Andra ekumeniska koncilierna

Det första ekumeniska koncilierna i Konstantinopel, 381

Tema: Den kristna gudsbilden (trinitetslära)

Händelse: Den helige Andes gudomlighet definieras.

Följd: Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen, den tills i dag enda trosbekännelse som används av alla kristna konfessioner.

Tredje ekumeniska koncilierna

Det ekumeniska koncilierna i Efesos, 431

Tema: Kristologi (läran om Kristi person)

Händelse: Enheten mellan gudomlighet och mänsklighet i Kristus definieras. Jungfrun Maria erkänns som Guds moder (Theotokos) och inte endast Kristi moder (Christotokos). Teologen Nestorios fördömdes.

Följd: Österns assyriska kyrka erkänner inte koncilierna beslut.

Fjärde ekumeniska koncilierna

Det ekumeniska koncilierna i Kalcedon, 451

Tema: Kristologi

Händelse: Enheten mellan Kristi två naturer (dvs. gudomlighet och mänsklighet) definieras ytterligare. Teologen Eutyches fördömdes.

Följd: De orientalisk-ortodoxa kyrkorna erkänner inte konciliets beslut.

Femte ekumeniska konciliet

Det andra ekumeniska konciliet i Konstantinopel, 553

Tema: Kristologi ("trekapitelsstriden", återigen om förhållandet mellan den mänskliga och gudomliga naturen i Kristus)

Händelse: Tre "nestorianska" teologer fördömdes i ett misslyckat försök att återförening de förkalcedoniska (orientalisk-ortodoxa) kyrkorna.

Följd: En tioårig schism (kyrkosplittring) mellan östkyrkan och västkyrkan

Sjätte ekumeniska konciliet

Det tredje ekumeniska konciliet i Konstantinopel, 680/681

Tema: Kristologi (förhållandet mellan den gudomliga och mänskliga viljan i Kristus)

Händelse: Kalcedons tvånaturslära bekräftas. Kristus har två viljor (en gudomlig och en mänsklig). Monoteletismen (läran om en enda vilja i Kristus) fördömdes.

Följd: Maroniterna, anhängare av monoteletismen, uteslöts ur kyrkogemenskapen.

Sjunde ekumeniska konciliet

Det andra ekumeniska konciliet i Nicaea, 787

Tema: Ikonvördnad ("bildstriden")

Händelse: Bruket av ikoner bekräftas på vissa villkor.

Följd: Årlig minnesdag av segern över ikonoklasterna (bildstormarna) på ortodoxins söndag i stora fastan.

Om bibelläsning

Från helige Filaret av Moskvas stora katekes:

Fråga: Hur bör vi läsa den heliga Skrift?

Svar: För det första bör vi läsa den med andakt så som Guds Ord och med bön om att förstå den rätt. För det andra bör vi läsa den med den uppriktiga avsikten att lära oss tron och uppmanas till goda gärningar. För det tredje bör vi förstå den på ett sätt som överensstämmer med Ortodoxa kyrkans och kyrkofädernas tolkning.

Den Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen sammanfattar Ortodoxa kyrkans tolkning av Bibelns budskap.

Det är bra att ta sig tid att varje dag läsa lite i Bibeln (t.ex. ett kapitel från Nya testamentet och ett kapitel från Gamla testamentet).

Bön före bibelläsning

Herre Jesus Kristus,
öppna mitt hjärtas öron och ögon
så att jag kan ta emot dina ord och förstå och göra din vilja.
Jag är så som en främling i världen,
dölj inte dina bud för mig.
Öppna mina ögon
så att jag kan förstå det underbara i din lag.
Jag sätter mitt hopp till dig, min Gud,
om att du ska upplysa mitt förstånd.
Välsignad är du i evigheters evigheter.
Amen.

Gamla testamentet och bibelöversättning i Ortodoxa kyrkan

Det var framför allt den ryska akademiska teologin på 1800-talet som utarbetade en teologiskt och vetenskapligt försvarbar syn på bibelöversättning och Gamla testamentets text i Ortodoxa kyrkan. Eftersom Grekiska kyrkan använde Nya testamentet på originalspråk och Septuaginta, en antik judisk bibelöversättning till grekiska, behövde man aldrig på allvar ta itu med frågor om översättning och synen på den hebreiska texten till Gamla testamentet. Dessutom har det i Grekiska kyrkan funnits starka kulturpolitiska invändningar mot bibelöversättning i samband med bygget av den moderna grekiska nationalstaten. Bibelöversättning till nygrekiska har rent av varit förbjuden enligt lag i Grekland.

Helige Filaret (Drozdov) (1782-1867), teologiprofessor i Sankt Petersburg, metropolit av Moskva och medlem av den ryska kyrkostyrelsen, var den teolog som utvecklade den förhärskande synen på bibelöversättning och Gamla testamentets text i rysk-ortodox bibelvetenskap och teologi. Hans ståndpunkt var att både Septuaginta och den hebreiska texten hade teologisk auktoritet.

Helige Filaret argumenterade för Septuagintas teologiska auktoritet eftersom: (a) Septuaginta speglar en legitim antik judisk tolkningstradition; (b) Septuaginta har sedan urkyrkans tid används i den grekiska gudstjänsten och teologin; (c) de nytestamentliga författarna ligger ibland närmare Septuaginta än den hebreiska texten i sin användning av Gamla testamentet; och (d) textkritiskt erbjuder Septuaginta ibland en bättre läsart än den Masoretiska texten (den vanligaste versionen av den hebreiska texten). Men detta betyder inte att man kan strunta i den hebreiska texten.

Helige Filaret argumenterade också för den hebreiska textens teologiska auktoritet eftersom: (a) Septuaginta blir många gånger oklar och obegriplig om man inte går till den hebreiska texten; (b) Gamla testamentet är från början skrivet på hebreiska; (c) ibland använder de nytestamentliga författarna den hebreiska texten istället för Septuaginta; (d) flera kyrkofäder påpekar att Septuaginta ibland är bristfällig och att man därför måste gå till andra översättningar eller den hebreiska texten för att förstå ställen i Gamla testamentet; och (e) Ortodoxa kyrkan har aldrig enhälligt beslutat att Septuaginta är en officiell översättning jämförbar med den latinska Vulgata i Romersk-katolska kyrkan. Därför menar han att både Septuaginta och den hebreiska texten till Gamla testamentet bör användas i ortodox teologi.

Helige Filaret var också bibelöversättare och utvecklade de principer som användes för den ryska bibelöversättningen på 1800-talet. Både den hebreiska texten och Septuaginta skulle användas för översättning av Gamla testamentet. Den hebreiska texten skulle vara huvudtexten, men Septuaginta skulle få företräde framför den hebreiska texten när Nya testamentet citerar Gamla testamentet enligt Septuaginta, när det finns en etablerad patristisk kristologisk tolkningstradition av ställen i Gamla testamentet som förutsätter Septuagintas läsart, och när man textkritiskt bedömer att den Masoretiska texten är skadad.

Helige Filaret av Moskva finns begravd i Treenighetsklostret utanför Moskva. Han blev helgonförklarad 1995 och hans festdag är den 19 november.

Jesus Kristus

Grunden till den kristna tron är Jesus från Nasaret. Vår främsta källa till kunskap om den historiske Jesus är den nytestamentliga förkunnelsen. Men Nya testamentet är inte någon biografi eller historieskrivning i modern bemärkelse. Nya testamentet är förkunnelse av lärjungarnas och urförsamlingarnas kristuserfarenhet. Evangelierna är berättelser uppbyggda kring händelser. Evangelierna skildrar kristushändelsen och tolkar Jesu person och verksamhet utifrån den dåtida judendomens messiasförväntningar. (Messias liksom Kristus betyder 'den smorde' och är en viktig titel och gestalt i Gamla testamentet.) Men lärjungarnas och urförsamlingarnas tolkning av kristushändelsen går utöver dåtidens judiska messiasförväntningar om en messias som skulle vara en politisk eller religiös ledargestalt. Den nytestamentliga förkunnelsen om Kristushändelsen har tre övergripande teman: (a) Kristushändelsen som försoning som leder till en ny gemenskap mellan Gud och människorna; (b) Kristushändelsen som Guds självuppenbarelse som medför en ny gudsbild; (c) Kristushändelsen som en uppenbarelse av en ny människa som medför nya livsideal.

Det första temat är grunden till den kristna kyrkan – det nya förbundets gudsfolk. Genom kristushändelsen har Gud instiftat ett nytt förbund är öppet för alla folk. Det nya förbundets gudsfolk samlas i kyrkans gemenskap kring förkunnelsen, dopet och nattvarden.

Det andra temat har varit mycket verksamt i den kristna teologins historia. Kristus är inte endast en profet som förkunnar Gud, utan han är själv Guds självuppenbarelse och eviga Ord. I bergspredikan tolkar inte Jesus endast lagen utan uppenbarar Guds vilja genom att skärpa lagens bud och förkunna dess värdegrund i det dubbla kärleksbudet. Jesus gör alltså anspråk på att själv vara Guds vilja och stå över Gamla testamentet. Gudsbilden som framträder genom kristushändelsen visar en barmhärtig och kärleksfull Gud. Den kyrkliga teologin tidigt att lägga tonvikten vid att skildra vad Kristus och Gud är, medan Bibeln framför allt berättar om händelser som uttrycker förhållandet mellan Gud, människan och skapelsen. Detta fokus på vad Gud är och vad Kristus är utgör grunden till de sju ekumeniska konciliernas lärobeslut i fornkyrkan. Den fornkyrkliga teologin formulerade sina svar på frågan om vad Gud är i läran om treenigheten och vad Kristus är i läran om gudmänniskan (dvs. att Jesus Kristus är sann Gud och sann människa).

Det tredje temat är grunden till den kristna etiken och spiritualiteten. Detta tema hänger ihop med de två föregående. Den nya människan som uppenbaras genom Kristushändelsen lever i den nya gemenskapen med Gud i lydnad till det dubbla kärleksbudet. Paulus skildrar i sina brev kampen mellan den gamla och nya människan i de troendes liv. Övergången från den gamla till den nya människan genom att förenas med Kristus i sitt liv brukar i den östkyrkliga traditionen kallas gudomliggörelse.

Treenigheten och gudmänniskan

Ortodoxa kyrkans två viktigaste lärosatser är treenigheten och gudmänniskan. Dessa lärosatser sammanfattas i Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen och förtydligades i de senare ekumeniska konciliernas lärobeslut. Ledmotivet i kyrkofädernas teologiska reflektion var att vad som hade hänt genom Jesus från Nasaret bestämdes av vad han är i förhållande till Gud och människorna. Denna teologiska process hänger samman med att evangeliet inkulturerades i en den icke-judiska kulturen som saknade judarnas bibliska förförståelse för Guds fullständiga självuppenbarelse i kristushändelsen. För att kunna förkunna evangeliet i denna nya icke-judiska kontext utvecklade de tidiga kyrkofäderna en frälsningsontologi på grundval av den bibliska frälsningshistorien. Guds allmänna självuppenbarelse skapade förutsättningen för att kunna förkunna evangeliet i denna nya kontext.

Läran om treenigheten är en följd av den tidiga kyrkans teologiska reflektion kring Guds frälsningshistoriska självuppenbarelse så som de apostoliska urförsamlingarna firade och förkunnade den och så som Bibeln skildrar den. De tidiga kyrkofäderna började reflektera kring Guds agerande subjekt i de bibliska skildringarna av Guds frälsningshistoriska självuppenbarelse. Kyrkofäderna kom fram till tre huvudsakliga uppenbarelsesubjekt: Fadern, Gud så som transcendent skapare oberoende av skapelsen; Ordet, Gud så som självuppenbarelse för människorna; Anden, Gud så som immanent närvaro i skapelsen. En del kyrkofäder identifierade Guds Vishet med Ordet, medan andra identifierade den med Anden.

I den bibliska skildringen av Guds självuppenbarelse kallas Guds agerande subjekt i skapelsen för Fader, Ord, Ande, Vishet osv. I Nya testamentet identifieras Guds Ord med Jesus från Nasaret. Frågan var hur dessa olika gudomliga, agerande subjekt i frälsningshistorien hörde ihop med den bibliska läran om att det finns en enda Gud – den judiska förbundsguden som de tidiga kristna teologerna identifierade med den enda gudom som de gamla grekiska filosoferna hade kommit fram till genom sina filosofiska reflektioner.

En lösning var att se de olika uppenbarelsesubjekten som olika roller som Gud spelade i frälsningshistorien. Problemet med denna lösning var att de olika uppenbarelsesubjekten uppvisar en ömsesidighet till varandra i den bibliska skildringen av Guds självuppenbarelse. Därför kan man inte se dessa uppenbarelsesubjekt som olika roller som efterträder varandra eftersom några av dem finns samtidigt i Guds självuppenbarelse.

En annan lösning var att se en del av dessa uppenbarelsesubjekt som uppenbarelsemedel väsensskilda från Gud i sig. Problemet med denna lösning är att uppenbarelsesubjekten tillskrivs i Bibeln och urkyrkans gudstjänstliv egenskaper som hör till Guds väsen (dvs. till vad Gud är). Denna lösning riskerade att göra uppenbarelsesubjekten till halvgudar vilket var oförenligt med den bibliska monoteismen.

Lärosatsen om Treenighet blev fornkyrkans lösning på detta problem. De ekumeniska koncilierna och kyrkofäderna fastslog att de tre uppenbarelsesubjekten (även kallade hypostaser eller personer) är egna gudomliga existenssätt i förhållande till varandra som tillsammans är den enda Gudomen: tre personer av samma väsen med sina egna personliga egenskaper i förhållande till varandra. Dessa inomgudomliga relationer beskrevs med metaforer hämtade från Bibeln: Fadern är ofödd, Sonen är född av Fadern, och Anden utgår av Fadern.

Treenighetsläran ledde dock till nya teologiska frågeställningar om Jesus Kristus. Detta bidrog till att utveckla läran om gudmänniskan. I den bibliska skildringen av Guds självuppenbarelse tillskrivs Jesus från Nasaret inte bara gudomliga egenskaper utan också mänskliga egenskaper. Vad var förhållandet mellan de gudomliga egenskaperna och de mänskliga egenskaperna hos Kristus? Kyrkofäderna och de ekumeniska koncilierna kämpade för att hålla fast vid Guds bibliska självuppenbarelse istället för att låta teologins lärosatser utvecklas på ett sådant sätt att de förlorade sin Guds frälsningshistoriska självuppenbarelse. Det ekumeniska konciliet i Kalcedon 451 fastslog gentemot alla teologiska spekulationer att kyrkans gemensamma tro är att Jesus Kristus är ett enda subjekt som är sann Gud och sann människa.

Det fortsatte förekomma teologiska spekulationer i fornkyrkan om förhållande mellan mänskliga egenskaper och gudomliga egenskaper hos Jesus Kristus som riskerade att reducera teologin till en rationalistisk religionsfilosofi. De efterföljande ekumeniska koncilierna fortsatte att kämpa för att stå emot teologiska spekulationer som försökte skapa rent religionsfilosofiska trosföreställningar som inte utgick från Guds frälsningshistoriska självuppenbarelse som framför allt förmedlas genom de bibliska skrifterna.

Ikonerna – Guds Ord i bild

Ikonerna (de heliga bilderna) är förkunnelse, bekännelse och andaktsmedel. Ikonerna är förkunnelse eftersom de i bild visar frälsningshistoriens händelser och personligheter. Ikonerna är bekännelse eftersom de förkunnar att Jesus Kristus är sann Gud och sann människa. Jesus Kristus "är den osynlige Gudens avbild" (Kol 1:15). Ikonerna av Jesus Kristus bekänner att Guds fullkomliga självuppenbarelse är en enda person som också är sann människa eftersom han kan avbildas. Detta handlar om vad teologin kallar egenskapsutbyte (communicatio idiomatum) vilket innebär att eftersom Jesus är en enda person (dvs. har ett enda subjekt) kan de gudomliga egenskaperna tillskrivas Jesus så som människa och de mänskliga egenskaperna tillskrivas Jesus så som Gud. Trots att osynlighet är en gudomlig egenskap (dvs. en del av den gudomliga naturen) blir Gud synlig genom Jesu Kristi mänskliga egenskaper (dvs. hans mänskliga natur). Ikonerna av jungfru Maria och helgonen bekänner också det kristna helighetsidealet och visar oss goda förebilder. Ikonerna är också andaktsmedel eftersom de riktar våra tankar, vår vilja och våra känslor till de personer och händelser som är avbildade på ikonerna.

En del människor tycker att bruket av ikoner strider mot dekalogens andra budord: "Du skall inte göra dig någon bildstod eller avbild av någonting uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden. Du skall inte tillbe dem eller tjäna dem." (2 Mos 20:4f; 5 Mos 5:8f). Men detta budord kan inte innebära något allmänt bildförbud eftersom Moseböckerna också föreskriver att uppenbarelsetältet, förbundsarken och templet ska smyckas med keruber och andra bilder. Detta budord är ett förbud mot avgudadyrkan ("du skall inte tillbe eller tjäna dem"). I antiken trodde hedningarna att avgudastatyer inte endast var bilder av de hedniska gudarna utan faktiska gudar. Kristna tror inte att ikonernas målarfärg och trä är Gud. En ikon visar en avbild av en urbild. Det är inte ikonen, utan ikonens urbild som kristna vördar eller tillber beroende på motiv.

Det gamla förbundets ceremoniella och juridiska bud är inte bindande i det nya förbundet utan endast de moraliska buden. Paulus skriver: "Kärleken är alltså lagen i dess fullhet." (Rom 13:10). Den kristna etiken utgår från det dubbla kärleksbudet, det kristna kärleksidealet och den gyllene regeln (jfr Matt 22:36-40; 1 Kor 13:4-8; Matt 7:10; Tob 4:15). Den kristna etiska tillämpningen av Gamla testamentet utgår alltså från det dubbla kärleksbudet vilket upphäver de ceremoniella buden som reglerar det gamla förbundets gudstjänstliv och de juridiska buden som reglerade den fornisraeliska staten. I det nya förbundet har Gud blivit synlig genom Jesus Kristus. Därför används bilder i det nya förbundets gudstjänster till skillnad från det gamla förbundets gudstjänster. Men avguderiförbudet i dekalogens andra bud har fortfarande en moralisk tillämpning i den kristna etiken: "Döda därför det jordiska hos er: otukt, orenhet, lidelser och onda lustar och själviskheten, detta avguderi." (Kol 3:5). "De lever så att de slutar i fördärvet, deras gud är buken och sin ära får de genom könet, dessa som bara tänker på det jordiska." (Fil 3:19).

Sakrament

Ordet "sakrament" (av latinets sacramentum) används för att översätta det grekiska ordet μυστήριον (mysterion). Detta begrepp används i teologin för att beteckna nådemedlen. Kyrkofäderna använde sakramentsbegreppet för att beteckna alla heliga handlingar som uttryckte det nådefulla förhållandet mellan Gud och människa, t.ex. dopet, nattvarden, Herrens bön, fasta, allmosor, klosterlivet osv.

Den västkyrkliga skolastiska teologin utvecklade på 1100-talet en ny förståelse av sakramentsbegreppet. Denna nya förståelse byggde på Aristoteles filosofi (läran om sakramentens fyra orsaker – materialorsak, formalorsak, efficientorsak och finalorsak) och medeltida talmystik (läran om sakramentens sjotal). Denna nya förståelse av sakramentsbegreppet ledde till att sakrament enbart kom att användas om dopet, konfirmationen, nattvarden, äktenskapet, ämbetet, boten och sjukasmörjelsen.

Den västkyrkliga teologin påverkade också de östkyrkliga teologerna. På 1200-talet började en del grekiska teologer tala om de sju sakramenten och kopplade sjutalet till den helige Andes sju gåvor (jfr Jes 11:2f LXX). Men det dröjde till 1600-talet innan ortodoxa teologer fullt ut började använda det skolastiska sakramentsbegreppet i katekeser och bekännelseskriterier. Det skolastiska sakramentsbegreppet och sakramentens sjotal är inte bindande lära i ortodoxa kyrkan utan endast teologiska åsikter.

Nutida teologer försöker skapa en ny förståelse av sakramentsbegreppet som knyter an till fornkyrkan och kyrkofäderna istället för aristotelisk filosofi och medeltida talmystik. Därför talar en del nyare teologer om Kristus som ursakramentet och kyrkan som grundsakramentet. Kristushändelsen är det nådemedel som instiftade nya förbundet och återupprättade det nådefulla förhållandet mellan Gud och människorna. Kyrkan är det nya förbundets gemenskap uppbyggd kring dopet, nattvarden, apostlarnas utsändning (det vigda ämbetet) och den gemensamma bekännelsen av den ortodoxa kristna tron. Men ortodox kateketisk tradition håller fast vid att tala om de sju sakramenten:

- Den kristna initiationens sakrament:
 - Dopet
 - Myronsmörjelsen (konfirmationen)
- Den kristna gemenskapens sakrament:
 - Eukaristin (nattvarden)
- Det kristna livets sakrament:
 - Äktenskapet
 - Det vigda ämbetet (biskop, präst och diakon)
- Det kristna helandets sakrament:
 - Boten (omvändelse och försoning)
 - De sjukas smörjelse

Dessa är de sju främsta sakramenten kring vilka kyrkans liv kretsar. Apostlarnas efterföljare, de vigda ämbetsbärarna, leder det högtidliga firandet av dessa sakrament i kyrkans gemenskap.

Kyrkan

Det svenska ordet "kyrka" används för att återge det grekiska ordet ekklesia som i Bibeln brukar översättas med "församling". Ordet används för att beteckna olika fenomen. Det kan beteckna en trosföreställning ("en enda, helig, katolsk och apostolisk kyrka"). Det kan beteckna en konfession (t.ex. Ortodoxa kyrkan, Romersk-katolska kyrkan eller Evangelisk-lutherska kyrkan). Det kan beteckna ett trossamfund (t.ex. Ortodoxa kyrkan i Finland eller Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland). Det kan beteckna en församling eller församlingens byggnad (t.ex. S:t Georgios metropolitkyrka i Stockholm).

Det grekiska ordet ekklesia används från början som beteckning på folkförsamlingen i en antik grekisk stadsstat. I Septuaginta, den antika judiska översättningen av Gamla testamentet till grekiska, används ekklesia oftast för att återge det hebreiska ordet qahal som är en av beteckningarna på förbundsfolket (i synnerhet det församlade förbundsfolket: qahal Jahve, "Herrens församling"). I Nya testamentet används ekklesia-begreppet dels för att beteckna de lokala kristna församlingarna och dels för att beteckna trosföreställningen om de kristna som det nya förbundsfolket (det nya Israel). Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen tillskriver trosföreställningen kyrka egenskaperna enhet, helighet, katolskhet och apostoliskhet ("en enda, helig, katolsk och apostolisk kyrka").

De kristna lokalförsamlingarna är delkyrkor i världskyrkan (den allmänna eller katolska kyrkan) som förverkligar kyrkan så som trosföreställning. Jesu Kristi kyrka, det nya förbundets gudsfolk, med sina olika lokalförsamlingar har skapats genom kristushändelsen som förkunnas och firas i församlingarna genom dopet och nattvarden. Världskyrkans enhet består i (a) apostlafullmakten som förvaltas av apostlarnas efterföljare, biskoparna, (b) troskatten (Bibeln och den apostoliska traditionen) och (c) den gemensamma bekännelsen (i synnerhet den Nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen). Världskyrkans enhet uttrycker sig i delkyrkornas nattvardsgemenskap med varandra.

Den ortodoxa konfessionen gör anspråk på att vara den rätta kyrkan. Olika delkyrkor har genom historien uteslutits ur världskyrkans gemenskap till följd av läroskillnader. Redan i Nya testamentet beskrivs läran som det band som binder samman den första generationen kristna som bevittnade och upplevde kristushändelsen med de efterföljande generationerna som förkunnar, firar och bekänner frälsningshistorien i församlingarna. "Ta det som du har hört av mig till mönster för en sund förkunnelse, i tro och kärlek genom Kristus Jesus. Bevara genom den heliga anden som bor i oss det goda som har anförtrotts dig." (2 Tim 1:13f.)

Världskyrkan bevarar som helhet den trosskatt och apostoliska lära som har anförtrotts åt den. Detta sker genom apostoliskhet och katolskhet. Apostoliskhet innebär trohet mot den lära som kan beläggas i Nya testamentet och den apostoliska traditionen. Katolskhet innebär att världskyrkan som helhet har tagit emot och bevarar trosinnehållet. De ekumeniska koncilierna manifesterar världskyrkan och avgör lärostrider. Förebilderna för de ekumeniska konciliernas lärofullmakt och bekännelsefullmakt är dels apostlamötet i Jerusalem (jfr Apg 15) och den nytestamentliga församlingsregeln: "Om han vägrar lyssna på dem, så tala om det för församlingen. Vill han inte lyssna på församlingen heller, betrakta honom då som en hedning eller en tullindrivare. Sannerligen, allt ni binder på jorden skall vara bundet i himlen, och allt ni löser på jorden skall vara löst i himlen. Vidare säger jag er: allt vad två av er kommer överens om att be om här på jorden, det skall de få av min himmelske fader. Ty där två eller tre är samlade i mitt namn är jag mitt ibland dem." (Matt 18:17-20).

Förutom de ekumeniska koncilierna så intar de apostoliska urförsamlingarna i en särskild roll i att bevara den apostoliska tron och leda världskyrkan. Världskyrkan är en andlig gemenskap med Kristus som sitt huvud: "Allt lade han under hans fötter, och honom som är huvud över allting gjorde han till huvud för kyrkan, som är hans kropp, fullheten av honom som helt uppfyller allt." (Ef 1:22f.) Världskyrkans andliga gemenskap kallas för Kristi kropp: "Och han är huvudet för kroppen, för kyrkan" (Kol 1:18). Under den bysantinska tiden brukade de fem främsta apostoliska delkyrkorna i Romarriket (dvs. Rom, Konstantinopel, Alexandria, Antiokia och Jerusalem) beskrivas som Kristi kropps fem sinnen som tillsammans leder Kristi kyrka. Dessa fem apostoliska delkyrkor kallades pentarkin ("femstyret") och tillsammans avgjorde de vilka koncilier som är bindande (dvs. vilka koncilier som är ekumeniska). Fortfarande i dag är den ortodoxa konfessionen de sju ekumeniska konciliernas kyrka eftersom dess teologi följer den odelade kyrkans ekumeniska koncilier. Ortodoxa kyrkan tar också avstånd från de nya dogmer som Romersk-katolska kyrkan har utfärdat på egen hand efter den stora kyrkosplittningen år 1054.

Dopsyn och ekumenik

Det normala sättet att bli medlem i ortodoxa kyrkan är genom att döpas in i ortodoxa kyrkan, men ibland önskar personer som är döpta i andra kyrkosamfund bli medlemmar av ortodoxa kyrkan. Detta leder till frågan om hur deras tidigare dop ska behandlas i förhållande till deras upptagning i ortodoxa kyrkans fulla gemenskap.

Historiskt sett har det funnits två olika synsätt när det kommer till upptagning av döpta personer i ortodoxa kyrkans fulla gemenskap. Dessa synsätt hör ihop med vissa andra teologiska frågor rörande kyrkosyn och sakramentssyn.

Ett problem är att det inte fanns något allmänt sakramentsbegrepp under det första årtusendet utan kyrkofäderna skrev om de enskilda sakramenten, men inte om sakrament i allmänhet. När den moderna ortodoxa teologin (i synnerhet den moderna grekiska teologin) har tagit itu med denna fråga har man velat undvika en mekanisk-magisk sakramentssyn som skiljer sakramenten från kyrkan.

Kyrkan är synlig enligt ortodox teologi i motsats till zwinglianism som hävdar att kyrkan är osynlig (*ecclesia invisibilis*) och obereonde av de synliga kyrkosamfunden eller lutherdom som hävdar att Kristi kyrka är dold i de synliga kyrkosamfunden (*ecclesia abscondita*). Den ortodoxa teologin anser att Kristi kyrka är synlig i de ortodoxa kyrkorna. Man kan beskriva den ortodoxa synen som att ortodoxa kyrkan är det säkra nådemedlet som verkar genom sina sakrament. Sedan skiljer sig ortodoxa teologer från varandra i synen på dem som står utanför ortodoxa kyrkans synliga gemenskap liksom i synen på var gränserna för ortodoxa kyrkans synliga gemenskap går.

Enligt ortodox teologi består Kristi kyrkas synlighet i trosgemenskap, nattvardsgemenskap och ämbetsgemenskap. Därför tillåter de ortodoxa kyrkorna inte reguljär nattvardsgemenskap och ämbetsgemenskap med andra kyrkor i ekumeniken innan man är säker på att man har nått fram till en äkta trosgemenskap.

Det har som sagt historiskt sett utvecklats två olika synsätt rörande synen på personer döpta utanför ortodoxa kyrkans synliga gemenskap. Det ena synsättet menar att personer som har blivit döpta i församlingar som följer en av fornkyrkans allmänna dopformer och har en dopsyn (dvs. läromässig intention) som är förenlig med ortodoxa kyrkans dopsyn kan, men måste inte, tas upp i ortodoxa kyrkans fulla gemenskap utan omdop. Några hävdar rent av att det är bara i undantagsfall sådana personer kan tas upp utan omdop.

Det andra synsättet menar att personer som har blivit döpta i en församling som följer en av fornkyrkans allmänna dopformer och har en dopsyn som är förenlig med ortodoxa kyrkans dopsyn har tagit emot dopsakramentet och måste därför tas upp i ortodoxa kyrkans fulla gemenskap utan omdop. Enligt detta synsätt är deras dop fullständigt men deras tro är ofullständig utanför ortodoxa kyrkans fulla gemenskap. Att döpa om någon som uppfyller dessa krav ses enligt detta synsätt antingen som ett konditionaldop (*sub conditione*) eller ett missbruk.

Ett avslutande problem är synen på dopformen. Alla är eniga om att den normala formen för det högtidliga firandet av dopet i den bysantinska riten omfattar tre nedsänkningar. En del vill i strid med de historiska källorna hävda att detta var den enda dopformen i fornkyrkan. Detta är historiskt felaktigt utan det förekom undantagsformer vid sjukdom och nödfall även i den bysantinska riten.

Dessutom fanns det andra dopformer i andra riter i fornkyrkan som accepterades under den odelade kyrkans tid.

Som ett absolut minimum för dopformen kan man i varje fall nämna dopformeln från Matt. 28:19 ("i Faderns och Sonens och den helige Andes namn"). Historiskt sett har de ortodoxa kyrkorna ansett att de orientalisk-ortodoxa kyrkornas, den romersk-katolska kyrkans, de gammalkatolska kyrkornas, de anglikanska kyrkornas, de evangelisk-lutherska kyrkornas och de evangelisk-reformerta kyrkornas dopsyn är tillräckligt lika den ortodoxa för att kunna godta dop firade i dessa kyrkor.

Ekumeniska äktenskap i Ortodoxa kyrkan

De olika ortodoxa kyrkorna har genom historien haft olika bestämmelser för ekumeniska äktenskap (så kallade blandäktenskap). Den andra allortodoxa konciliesförberedande konferensen i Chambésy år 1982 beslutade att de lokala ortodoxa kyrkorna kan tillåta ekumeniska äktenskap under förutsättning att barnen döps i ortodoxa kyrkan och uppfostras i den ortodoxa tron. Bestämmelserna för kyrklig vigsel i Grekisk-ortodoxa metropolitdömet av Stockholm och hela Skandinavien tillåter ekumeniska äktenskap med personer som är döpta enligt dopformeln från Matteusevangeliet ("i Faderns och Sonens och den helige Andes namn").

Kyrkoår och kalender

Ortodoxa kyrkans kyrkoår består av två delar: den fasta kyrkoåret som börjar den 1 september (datum för nyår i det bysantinska riket) och det rörliga kyrkoåret som utgår från påsken.

Högtider

Påsken, Jesu Kristi uppståndelse, är kyrkoårets höjdpunkt liksom söndagen, uppståndelsens dag, är veckans höjdpunkt. Påsken är högtidernas högtid i ortodoxa kyrkan. Vid sidan av påsken är de tolv stora högtiderna kyrkoårets främsta högtider:

- Guds moders födelse, den 8 (21) september.
- Korsets upphöjelse, den 14 (27) september.
- Guds moders tempelgång, den 21 november (den 4 december).
- Jul – Kristi födelse, den 25 december (den 7 januari).
- Teofania – Kristi dop, den 7 (19) januari.
- Herrens möte i templet, den 2 (15) februari.
- Marie bebådelse, den 25 mars (den 7 april).
- Palmsöndagen, söndagen före påsk.
- Kristi himmelfärd, fyrtio dagar efter påsk.
- Pingsten, femtio dagar efter påsk.
- Kristi förklaring, den 6 (19) augusti.
- Marie himmelfärd, den 15 (28) augusti.

Fastetider och fastedagar

Det ortodoxa kyrkoåret har också fastetider och fastedagar som förberedelse inför olika högtider. Det finns många olika lokala fastebbruk om vad man avstår från och fastelättnader på grund av olika festdagar i de olika ortodoxa kyrkorna.

- Fastetider
 - Stora fastan börjar fyrtio dagar före palmsöndagen.
 - Stilla veckan före påsk.
 - Apostlafastan börjar andra måndagen efter pingst och varar till Petri och Pauli fest, den 29 juni (den 12 juli).
 - Gudsmodersfastan börjar den 1 (14) augusti och varar till och med Marie himmelfärdsafton.
 - Julfastan börjar den 15 (28) november och varar till och med julafton.
- Fastedagar
 - Onsdagar och fredagar.
 - Korsets upphöjelse, den 14 (27) september.

- Trettondagsafton, den 5 (18) januari.
- Johannes Döparens halshuggning, den 29 augusti (den 11 september).
- Fastefria tider
 - Jultiden från juldagen till trettondagsafton.
 - Förfastan från tullindrivarens och fariseens söndag till den förlorade sonens söndag.
 - Ljusa veckan från påskdagen till Tomassöndagen.
 - Den helige Andes vecka efter pingstdagen.

Kyrkokalender

Tre olika kalendrar används av de olika ortodoxa kyrkorna för att beräkna kyrkoåret: den julianska kalendern (gamla stilen), den meletianska kalendern (blandkalendern) och den gregorianska kalendern (nya stilen/den civila kalendern).

Den julianska kalendern går tillbaka till antiken men har en felmarginal mot det astronomiska året vilket gör att året gradvis förskjuts. För att rätta kalenderåret mot det astronomiska året införde påve Gregorius XIII 1582 en ny kalender som beräknade skottåren annorlunda – den gregorianska kalendern. De protestantiska länderna väntade till 1700-talet med att anta denna nya kalender. Det är denna kalender som numera är den vanliga civila kalendern. För närvarande ligger den julianska kalendern 13 dagar efter den gregorianska.

Alla de ortodoxa kyrkorna använde den julianska kalendern ända fram till början av 1900-talet när den ekumeniske patriarken Meletios IV Metaxakis (1921-1923) införde en ny kyrkokalender – den meletianska kalendern. Denna kalender beräknar det fasta kyrkoåret enligt den gregorianska kalendern och det rörliga kyrkoåret enligt den julianska kalendern för att ha samma påskdatum som de kyrkor som fortsätter använda den julianska kalendern. Sedan dess använder olika ortodoxa kyrkor olika kalendrar. Endast ortodoxa kyrkan i Finland har fullt ut antagit den gregorianska kalendern.

Grekiska kyrkans fastebruk

Fastan är tillsammans med bönen och allmosor (barmhärtighetsverk) en av den kristna fromhetens grundpelare (jfr Matt 6). Den kristna fastan bygger på Kristi bud samt Kristi och apostlarnas förebild (jfr Matt 6:16; Mark 2:20; Matt 4:2; Apg 13:3). Men Kristus instiftade inga former för fasta utan lämnade detta åt kyrkan.

De ortodoxa kyrkorna har gemensamma fastedagar och fastetider, men olika fastebruk. I grekisk-ortodox tradition finns det olika grader av fasta. Fasta utan någon fastelättnad innebär att de troende bör avstå från (a) kött, ägg och mejeriprodukter, (b) fisk, och (c) vin och olivolja. Sedan finns det olika fastelättnader (t.ex. fisk eller vin och olivolja) på en del högtider och helgondagar. På fiskdagar är också vin och olivolja tillåtet. En bönbok publicerad av Apostoliki Diakonia (Grekiska kyrkans förlag) har följande fasteansvisningar:

När fastar vi?

Vår ortodoxa kyrka har bestämt vissa dagar eller tider på kyrkoåret på vilka de troende bör fasta. Dessa fastor är följande:

- Onsdagar och fredagar.
- Stora fastan. (Från rena måndagen till och med påskafton).
- Apostlafastan. (Från måndagen efter alla heliga (första söndagen efter pingst) till och med den 28 juni).
- Augustifastan. (Från den 1 augusti till och med den 14 augusti).
- Julfastan. (Från den 15 november till och med den 24 december). Pedalion (en bok som tolkar kyrkans regler) tillåter fisk under julfastan, förutom på onsdagar och fredagar, fram till och med den 17 december. Från den 18 december till och med den 23 december är vin och olivolja tillåtet.
- Vidare finns det fastedagar som är mycket stränga då inte ens matfett är tillåtet förutom om de infaller på en lördag eller söndag:
 - den 5 januari. (Trettondagsafton).
 - den 29 augusti. (Johannes Döparens halshuggning).
 - den 14 september. (Det heliga korssets upphöjelse).

När fastar vi inte?

Vi avstår från att fasta och äter allt, även om det är en onsdag eller fredag, vid följande tider:

- Efter juldagen. (Från den 25 december till och med den 4 januari).
- Första veckan i Triodion. (Från tullindrivarens och fariseens söndag).
- Ljusa veckan. (Från påskdagen).
- Den helige Andes vecka. (Efter pingst).
- Ostveckan. Under denna vecka är allt förutom kött tillåtet.

Dessutom har vi en delvis fastelättnad på bestämda högtider:

- Fastetider då fisk är tillåtet: den 25 mars (Marie bebådelse), den 24 juni (Johannes Döparens födelse) och den 6 augusti (Kristi förklaring).
- Dessutom är fisk tillåtet om följande högtider infaller på en onsdag eller fredag: den 7 januari (Johannes Döparens fest), den 2 februari (Kristi tempelgång), den 29 juni (Petrus och Paulus), den 15 augusti (Marie himmelfärd), den 8 september (Guds moders födelse), den 14 november (aposteln Filippus) och den 21 november (Guds moders tempelgång).
- Dessutom är fisk tillåtet på: palmsöndagen, midpingstens onsdag och Kristi himmelfärds onsdag (slutet på påskfesten).
- Vin och olivolja (på en onsdag eller fredag) är tillåtet på följande datum (obs. Grekiska kyrkan följer meletianska kalendern):
 - Januari: 11, 16, 17, 18, 20, 22, 25, 27 och 30.
 - Februari: 8, 10, 11, 17 och 24.
 - Mars: 9 och 26.
 - April: 23, 25 och 30.
 - Maj: 2, 8, 15, 21 och 25.
 - Juni: 8, 11 och 30.
 - Juli: 1, 2, 17, 20, 22, 25, 26 och 27.
 - Augusti: 31.
 - September: 1, 6, 9, 13, 20, 23 och 26.
 - Oktober: 6, 18, 23 och 26.
 - November: 1, 8, 12, 13, 16, 25 och 30.
 - December: 4, 5, 6, 9, 12, 15, 17 och 20.
 - Dessutom under hela pingsttiden. (Från ljusa veckan till pingsdagen).

Guds kärlek och kristen moral

Hela den kristna moralen ryms egentligen i följande bibelord:

”Gud är kärlek, och den som förblir i kärleken förblir i Gud och Gud i honom. I detta har kärleken nått sin fullhet hos oss: att vi kan vara frimodiga på domens dag, ty sådan som Kristus är, sådana är vi i denna världen. Rädsla finns inte i kärleken, utan den fullkomliga kärleken fördriver rädslan, ty rädsla hör samman med straff, och den som är rädd har inte nått kärlekens fullhet. Vi älskar därför att han först älskade oss. Om någon säger: ”Jag älskar Gud” men hatar sin broder, då ljuger han. Ty den som inte älskar sin broder, som han har sett, kan inte älska Gud, som han inte har sett. Och detta är det bud som han har gett oss: att den som älskar Gud också skall älska sin broder.” (1 Joh 4:16-21)

Ibland är frestas man att tro att kristen moral handlar om att förtjäna Guds kärlek, om att visa sig värdig, men i evangelierna kommer Jesus till syndarna och visar dem barmhärtighet medan han kritiserar moralisterna som anser sig själva vara värdiga. Den kristna moralens normer syftar till kärlek som Paulus skriver: ”Ty den som älskar sin medmänniska har uppfyllt lagen. Buden Du skall inte begå äktenskapsbrott, Du skall inte dräpa, Du skall inte stjäla, Du skall inte ha begär och alla andra bud sammanfattas ju i ordet: Du skall älska din nästa som dig själv. Kärleken vållar inte din nästa något ont. Kärleken är alltså lagen i dess fullhet.” (Rom 13:8-10)

Vi bör inte tänka på kristen moral som vårt försök att förtjäna Guds kärlek, utan som vårt försök att besvara Guds kärlek.

Kristen etik

Kärleken – den kristna värdegrunden

Kärleken är den kristna etikens värdegrund. När Kristus blev frågad om vilket är det största budet i lagen svarade han: "Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. Detta är det största och första budet. Sedan kommer ett av samma slag: Du skall älska din nästa som dig själv. På dessa båda bud vilar hela lagen och profeterna" (Matt 22:37-40). Kristus sade till lärjungarna: "Liksom Fadern har älskat mig, så har jag älskat er. Bli kvar i min kärlek. Om ni håller mina bud blir ni kvar i min kärlek, så som jag har hållit min faders bud och är kvar i hans kärlek" (Joh 15:9-10).

Kärleken – människans kallelse

Den ortodoxa kyrkans människosyn bygger på läran om Guds avbild och likhet i människan. Människan är skapad till Guds avbild. Därför har hon fri vilja och förnuft. Men hon är kallad till att genom nåden bli lik Gud. "Men den som inte älskar känner inte Gud, eftersom Gud är kärlek" (1 Joh 4:8). Jesus Kristus, Guds människoblivna Ord, uppenbarar den gudomliga kärleken så att människorna kan träda in i gemenskap med Gud och sina medmänniskor genom Kristus och förverkliga gudsligheten genom kärlekens dygd och Guds nåd. "Ingen har någonsin sett Gud. Men om vi älskar varandra är Gud alltid i oss, och hans kärlek har nått sin fullhet i oss. Han har gett oss sin ande, och därför vet vi att vi förblir i honom och han i oss. Vi har sett och kan vittna om att Fadern har sänt sin son att rädda världen. Om någon bekänner att Jesus är Guds son förblir Gud i honom och han i Gud. Och vi har lärt känna den kärlek som Gud har till oss och tror på den Gud är kärlek, och den som förblir i kärlek förblir i Gud och Gud i honom. ... Vi älskar därför att han först älskade oss" (1 Joh 4:12-16, 19).

Kärlekens dygd

Den kristna kärleken är inte bara en känsla utan en dygd – ett värde som förverkligas i människans liv. Paulus beskriver den kristna kärleken på följande sätt: "Kärleken är tålmodig och god. Kärleken är inte stridslysten, inte skrytsam och inte uppblåst. Den är inte utmanande, inte självisk, den brusar inte upp, den vill ingen något ont. Den finner inte glädje i orätten men gläds med sanningen. Allt bär den, allt tror den, allt hoppas den, allt uthärdar den. Kärleken upphör aldrig. ... Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre, och störst av dem är kärleken" (1 Kor 13:4-8, 13).

Kärlekens kamp

Det krävs kamp för att göra framsteg i kärleken. Denna kamp är endast möjlig genom Guds nåd. Kristus sade till lärjungarna: "utan mig kan ni ingenting göra" (Joh 15:5). "Om vi säger att vi är utan synd, bedrar vi oss själva, och sanningen finns inte i oss. Om vi bekänner våra synder, är han trofast och rättfärdig, så att han förlåter oss synderna och renar oss från all orättfärdighet" (1 Joh 1:8-9). Kärlekens kamp är kampen mot synden. "Den som syndar bryter också mot lagen, ty synd är laglöshet" (1 Joh 3:4). Kristus uppenbarar att lagens ande, lagens värdegrund, är kärleken. Paulus

skriver: "Buden Du skall inte begå äktenskapsbrott, Du skall inte dräpa, Du skall inte stjäla, Du skall inte ha begär och alla andra bud sammanfattas ju i ordet: Du skall älska din nästa som dig själv. Kärleken vållar inte din nästa något ont. Kärleken är alltså lagen i dess fullhet" (Rom 13:9-10). De tiobudorden (se 2 Mos 20:1-17; 5 Mos 5:6-21) har en pedagogisk uppgift att hjälpa människan att odla kärlekens dygd. Kärlekens dygd kan endast förverkligas i relationen till andra personer. Den kristna etiken bygger på människans konkreta liv som gestaltar sig i relationer till medmänniskor och Gud. Den kristna etiken kan inte reduceras till abstrakta principer så som individualism eller kollektivism som inte ser människan som en person med förnuft och fri vilja som, likt Treenighetens tre personer (Fadern, Sonen och den heliga Ande), existerar i och genom relationer till andra personer. Kärlekens dygd kan endast odlas genom relationer, inte genom abstraktioner: "Men över allt detta skall ni ha kärleken, det band som ger fullkomlighet" (Kol 3:14).

Kärlekens fullkomlighet – andens frukter

Kampen för att göra framsteg i kärlek kräver ett gott omdöme. I Bibeln finner vi vissa regler för att hjälpa oss utforma ett kristet omdöme: "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem" (Matt 7:12); "Så som ni vill att människor skall göra mot er, så skall ni också göra mot dem" (Luk 6:31); "Gör inte mot någon det du själv avskyr" (Tob 4:15); "På deras frukt skall ni känna igen dem. ... Så bär varje gott träd bra frukt, men ett uselt träd bär dålig frukt. ... På deras frukt skall ni alltså känna igen dem" (Matt 7:16-17, 20). Det kristna andliga livet i kampen för framsteg i kärleken skall bära andens frukter: "Men andens frukter är kärlek, glädje, frid, tålamod, vänlighet, godhet, trofasthet, ödmjukhet och självbehärskning. Mot sådant vänder sig inte lagen. De som tillhör Kristus Jesus har korsfäst sitt kött med alla dess lidelser och begär. Om vi har andligt liv, låt oss då följa en andlig väg." (Gal 5:22-25). Den kristna etiken grundar sig i att förverkliga människans kallelse genom kärlekens dygd närd av Guds nåd: "Han har gett oss sina stora och dyrbara löften, för att ni tack vare dem skall bli delaktiga av gudomlig natur sedan ni kommit undan det fördärv som begäret drar med sig i denna värld. Sök därför med all iver att till er tro foga styrka, till styrkan kunskap, till kunskapen självbehärskning, till självbehärskningen uthållighet, till uthålligheten gudsfruktan, till gudsfruktan broderlig omtanke och till omtanken kärlek. Ty om allt detta finns hos er och får växa till blir er kunskap om vår herre Jesus Kristus inte överksam utan bär frukt" (2 Pet 1:4-8).

Dekalogen – De tio budorden

Inledning

Dekalogen (de tio budorden) har en särskild plats i den bibliska moralen. Den förekommer två gånger i Gamla testamentet (2 Mos 20:1-17; 5 Mos 5:6-21):

1. Jag är Herren, din Gud, som förde dig ut ur Egypten, ut ur slavlägret. Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig.
2. Du skall inte göra dig någon bildstod eller avbild av någonting uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden. Du skall inte tillbe dem eller tjäna dem.
3. Du skall inte missbruka Herrens, din Guds, namn.
4. Tänk på att hålla sabbatsdagen helig. Sex dagar skall du arbeta och sköta alla dina sysslor, men den sjunde dagen är Herrens, din Guds, sabbat.
5. Visa aktning för din far och din mor, så att du får leva länge i det land som Herren, din Gud, ger dig.
6. Du skall inte dräpa.
7. Du skall inte begå äktenskapsbrott.
8. Du skall inte stjäla.
9. Du skall inte vittna falskt mot din nästa.
10. Du skall inte ha begär till din nästas hustru, och du skall inte ha lust till din nästas hus eller åker, hans slav eller slavinna, hans oxe eller åsna eller något annat som tillhör din nästa

(Romersk-katolska kyrkan och de evangelisk-lutherska kyrkorna har en annan indelning av budorden än östkyrkorna och de evangelisk-reformerta kyrkorna).

Dekalogen och den kristna kärleken

I Nya testamentet kopplas dekalogen till Jesu Kristi budskap. "Då kom en man fram till honom och frågade: "Mästare, vad skall jag göra för gott för att få evigt liv?" Jesus sade: "Varför frågar du mig om vad som är gott? Det finns bara en som är god. Men vill du gå in i livet, så håll budorden." – "Vilka?" frågade han, och Jesus svarade: 'Dessa: Du skall inte dräpa, Du skall inte begå äktenskapsbrott, Du skall inte stjäla, Du skall inte vittna falskt, Visa aktning för din far och din mor och Du skall älska din nästa som dig själv.'" (Matt 19:16-19). "Buden Du skall inte begå äktenskapsbrott, Du skall inte dräpa, Du skall inte stjäla, Du skall inte ha begär och alla andra bud sammanfattas ju i ordet: Du skall älska din nästa som dig själv. Kärleken vållar inte din nästa något ont. Kärleken är alltså lagen i dess fullhet" (Rom 13:9-10).

Jesus och Paulus lyfter fram den kristna kärlekstanken som värdegrunden i dekalogen. "Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. Detta är det största och första budet. Sedan kommer ett av samma slag: Du skall älska din nästa som dig själv. På dessa båda bud vilar hela lagen och profeterna" (Matt 22:37-40). Det dubbla kärleksbudet ligger till grund för uppdelningen av dekalogen i lagens två tavlor där den första visar den kristna kärlekens

plikter mot Gud och den andra visar den kristna kärlekens plikter mot medmänniskorna. Paulus ger följande beskrivning av det kristna kärleksidealet: "Kärleken är tålmodig och god. Kärleken är inte stridslysten, inte skrytsam och uppblåst. Den är inte utmanande, inte självisk, den brusar inte upp, den vill ingen något ont. Den finner inte glädje i orätten men gläds med sanningen. Allt bär den, allt tror den, allt hoppas den, allt uthärdar den. Kärleken upphör aldrig." (1 Kor 13:4-8).

Jesus ger också den gyllene regeln som ledstjärna för tillämpningen av den kristna moralen. "Allt vad ni vill att människorna skall göra för, det skall ni också göra för dem. Det är vad lagen och profeterna säger." (Matt 7:12). "Gör inte mot någon det du själv avskyr." (Tob 4:15). I bergspredikan visar Jesus att han är Guds självuppenbarelse genom att skärpa lagens bud och uppenbara dess värdegrund (se Matt 5:17-48). Dekalogen har en pedagogisk funktion och visar vägen till den kristna fullkomlighet som förverkligar den kristna kärlekstanken. "Var fullkomliga, så som er fader i himlen är fullkomlig." (Matt 5:48).

Dekalogen och kristen etik

Kyrkans kateketiska tradition följer Kristi förebild genom att utifrån Jesu budskap ge en vidare moralisk tolkning av dekalogen än den rent bokstavliga. Kyrkofäderna likställde dekalogen och den gyllene regeln med innehållet i den antika filosofins naturrätt (den naturliga lagen). Helige Filaret av Moskva sammanfattar i den stora rysk-ortodoxa katekesen den kristna moraliska tolkningen av dekalogen i följande fyra plikter mot Gud och sex plikter mot våra medmänniskor.

Lagens första tavla: Den kristna kärlekens plikter mot Gud

- Att tro på och tillbe Gud.
- Att avstå från att tillbe avgudar.
- Att inte synda mot vår tillbedjan av Gud ens med våra ord.
- Att följa kyrkans högtider, fastor och gudstjänstordningar i vår tillbedjan av Gud.

Lagens andra tavla: Den kristna kärlekens plikter mot medmänniskorna

- Att älska och visa respekt för de medmänniskor som står oss närmast med våra föräldrar som början.
- Att inte skada våra medmänniskors liv.
- Att inte skada våra medmänniskors moraliska renhet.
- Att inte skada våra medmänniskors egendom.
- Att inte skada våra medmänniskor med våra ord.
- Att inte vilja skada våra medmänniskor.

Helige Filaret förklarar att eftersom vi ska älska våra medmänniskor som oss själva gäller också plikterna i lagens andra tavla mot oss själva.

Bikt i Ortodoxa kyrkan

Bikt i Ortodoxa kyrkan innebär att man först gör en allmän samvetsrannsakan i vilken man prövar sina handlingar och vanor mot det dubbla kärleksbudet (Matt 22:36-40), den gyllene regeln (Matt 7:12; Tob 4:15), de tio budorden (2 Mos 20:1-17; 5 Mos 5:6-21), saligprisningarna (Matt 5:3-12) och Andens frukter (Gal 5:22-25). Sedan uttrycker man sin uppriktiga ånger över de synder man har begått mot Gud och sina medmänniskor och sin avsikt att göra bättring genom att bekänna synderna inför en präst (biktfader) som av biskopen har fått i uppdrag att förvalta bikt och försoning.

Biktfadern är kyrkans vittne som inför Gud och församlingen intygar den biktandes ånger genom att ta emot syndabekännelsen och försonar den biktande genom att förkunna Guds nåd och förlåtelse i avlösningensbönen. Biktfadern kan också hjälpa den biktande genom att ge andliga råd och botövningar som syftar till att hjälpa den biktande att göra framsteg i det andliga livet genom att bryta de dåliga vanor som tidigare har förlätt den biktande att falla i synd.

Ortodoxa kyrkans kateketiska tradition uppmanar de troende att gå till bikt fyra gånger om året i samband med de fyra fastetiderna eller en gång om året i stora fastan inför påsk eller oftare. I en del ortodoxa församlingar följer man sedvanan att alltid gå till bikt som förberedelse inför nattvardsgång.

Historiskt sett har Ortodoxa kyrkans nuvarande biktbruk sitt ursprung i den offentliga kyrkotukten i fornkyrkan och den enskilda andliga vägledningen i det tidiga klosterväsendet. Teologiskt sett är bikten en följd av den apostoliska nyckelfullmakten att förlåta synder (jfr Matt 16:19; Joh 20:23) och kyrkans uppdrag från Jesus Kristus att försona människor genom att förkunna omvändelse och Guds nåd.

Bönen – vårt möte med Gud

Kyrkofadern Johannes av Damaskus beskriver bön på följande sätt: "Bön är själens upplyftande till Gud eller en till Gud rikta bön om lämpliga gåvor." Första delen av denna beskrivning handlar om bön i allmänhet, medan andra delen handla om begärande bön.

Bön i allmänhet handlar om att bli medveten om Gud som uppenbarar sig själv för oss. Det handlar om att svara på Guds självuppenbarelse (dvs. Guds givande av sig själv till oss). Bön är människans svar på Guds självuppenbarelse. Detta svar sker genom lovprisning, tacksägelse och begärande bön. Bönen uttrycker det kristna hoppet: "Sätt allt ert hopp till den nåd som kommer er till del när Jesus Kristus uppenbaras." (1 Pet 1:13). Bön handlar om att ha gemenskap med Gud – att umgås med Gud som uppenbarar sig själv för oss.

Gud uppenbarar sig själv för oss på många olika sätt. Gud uppenbarar sig genom skapelsen: "Ty ur storheten och skönheten hos det skapade träder bilden av dess upphovsman fram för tanken." (Vish 13:5). "Ty alltsedan världens skapelse har hans osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomlighet, kunnat uppfattas i hans verk och varit synliga." (Rom 1:20). Gud uppenbarar sig genom samvetet: "Hedningarna har inte lagen, men om de av naturen fullgör lagens krav, då är de sin egen lag fast de saknar lagen. Därmed visar de att det som lagen kräver är skrivet i deras hjärtan; om det vittnar också deras samvete och deras tankar när tankarna anklagar varandra och försvarar sig." (Rom 2:14f). Gud uppenbarar sig genom erfarenheten: "Men ändå gav han vittnesbörd om att han finns, genom allt gott som han gör." (Apg 14:17). "Det har han gjort för att de skulle söka Gud och kanske kunna treva sig fram till honom – han är ju inte långt borta från någon enda av oss. Ty i honom är det vi lever, rör oss och är till, som också några av era egna skalder har sagt: Vi har vårt ursprung i honom." (Apg 17:27f). Spåren av Guds skapande Vishet och Ord är en allmän uppenbarelse i skapelsen.

Men Guds fullkomliga självuppenbarelse är hans Ord som kom till profeterna i det gamla förbundet och blev människa i det nya förbundet. Jesus från Nasaret är Guds människoblivna Ord – Guds fullkomliga självuppenbarelse. "Och Ordet blev människa och bodde bland oss, och vi såg hans härlighet, en härlighet som den ende sonen får av sin fader, och han var fylld av nåd och sanning." (Joh 1:14). "Jesus svarade: "Så länge har jag varit tillsammans med er, och ändå känner du mig inte, Filippos? Den som har sett mig har sett Fadern. Hur kan du då säga: Visa oss Fadern? Tror du inte att jag är i Fadern och Fadern i mig? De ord jag säger er, dem talar jag inte av mig själv; Fadern är i mig och utför sina gärningar. Tro mig när jag säger att jag är i Fadern och Fadern i mig. Eller tro åtminstone för gärningarnas skull. Sannerligen, jag säger er: den som tror på mig, han skall utföra gärningar som jag, och ännu större. Ty jag går till Fadern, och vad ni än ber om i mitt namn skall jag göra, så att Fadern blir förhärligad genom Sonen. Om ni ber om något i mitt namn skall jag göra det." (14:9-14). "Han är den osynlige Gudens avbild" (Kol 1:15). När vi läser Bibeln möter vi Guds särskilda uppenbarelse. Jesus från Nasaret är Guds särskilda, fullkomliga självuppenbarelse som vi firar, förkunnar och bekänner i sakramenten och kyrkans gudstjänstliv.

I bönen svarar vi på Guds självuppenbarelse. Vi utvecklar vår gudsrelation genom bönen och umgås med Gud så som vår Skapare, Herre, Fader, Hjälpare, Frälsare och Vän. Vi sätter vårt hopp till Gud när

vi närmar oss Gud genom bönen. "Sätt allt ert hopp till den nåd som kommer er till del när Jesus Kristus uppenbaras." (1 Pet 1:13).

Bön och andlighet

Bönen är central i den ortodoxa kristna andligheten. Kyrkofadern Johannes av Damaskus skriver att "bön är själens upplyftande till Gud eller en till Gud riktad vädjan om lämpliga gåvor." I bönen närmar vi oss Gud i vårt inre och ger uttryck för vårt förhållande till Gud.

Bönen hänger ihop med den ortodoxa kristna människosynen och förståelsen av frälsningen. Människan är Guds avbild. Därför har hon fri vilja och förnuft. Människan är kallad till att bli lik Gud genom fullkomlighet i de kristna dygderna. Detta är meningen med livet enligt den ortodoxa kristna världsåskådningen. Genom syndafallet har livets mening blivit fördunklad så att människan lätt glömmer den. Genom Kristushändelsen har livets fulla mening uppenbarats på nytt så att människan återigen genom nåden kan bli lik Gud genom dygdernas fullkomlighet.

Dygderna är de högre värden som människan försöker leva – förverkliga i sitt liv – för att livet ska ha mening. Den kristna världsåskådningens tre grundläggande dyger är tro, hopp och kärlek. Tron är den dygd som ger livet en högre mening. Hoppet är den dygd som gör det möjligt att leva denna mening trots livets alla motgångar. Kärleken är den dygd som är livets mening. I Nya testamentet står det att Gud är kärlek. Kärleken till Gud och medmänniskor är kärnan i Jesu budskap.

Frälsningen handlar om att ta emot Jesu budskap sträva efter att leva budskapet. Den ortodoxa traditionen kallar detta för gudomliggörelse. Omvändelsen utgör grunden till frälsningen eller gudomliggörelsen. Omvändelse är en process som innebär ett oupphörligt avståndstagande från synden i förtröstan på nåden för att kunna växa i dygderna.

Omvändelsen är en kamp. Nya testamentet talar om den gamla människan och den nya människan. Synden försöker hålla oss kvar i den gamla människan som inte kan älska, som inte vågar älska. Kyrkofäderna och de andliga författarna ser högmod eller själviskhet som roten till synden. Från denna rot flödar alla onda begär, lidelser och känslor som lockar oss att försöka härska över och manipulera allt och alla för vårt själviska jags skull. Men själviskhetens makt är en illusion. För att kunna härska över och manipulera andra döljer vi vårt eget jag och vägrar att se dem som något annat än redskap för vårt eget begär. Vi kan endast bli verkliga personer som har sann gemenskap med Gud och andra människor när vi släpper de illusioner som synden skapar hos oss – illusionen att vi själva har all makt. Kristus kom inte för att manipulera eller underkuva oss utan för att kalla oss till att bli Guds vänner och ha gemenskap med oss. Denna gemenskap består i kyrkan genom dopet och nattvarden.

Genom bönen förenar vi oss i vårt inre med Gud och tar emot hans gemenskap. Därför måste vi bli fria från illusioner och självbedrägeri som hindrar oss från att verkligen förena oss med Gud i bönen istället för att göra bönen till en karikatyr genom vilken vi försöker manipulera och härska över Gud. Denna frihet uppnås genom ödmjukhet. Samvetsrannsakan och bikt är våra främsta redskap för att frigöra oss från vårt självbedrägeri och syndens illusioner.

Vi vill inte se oss själva sådana vi är med alla våra svagheter och ondskefulla begär. Vi vill intala oss att vi är goda människor och hittar därför på oräkneliga ursäkter och undanflykter för allt i vårt beteende som visar att vi inte är goda människor. Vi ljuger för oss själva och försöker intala oss att det aldrig är vårt eget fel – att vi inte har något ansvar för det onda vi gör. Samvetsrannsakan och bikt är botemedlen mot detta självbedrägeri. Omvändelsen är en process. Vi har inte blivit goda en gång

för alla utan vi måste genom omvändelsen sträva efter att förbli i Kristi kärlek och växa i sann gemenskap med Gud och människor.

De andliga författarna lär oss att när vi ber så måste vi akta oss för alla tankar, känslor och begär som står i vägen för vår inre förening med Gud. När vi ber måste vi alltså låta alla fantasier, tankar, begär och känslor flyta förbi vårt medvetande utan att fästa vår uppmärksamhet vid dem utan istället ha den fäst på bönens ord och genom dem stiga upp i vårt inre till Gud. Bönens kamp – vare sig den sker genom en bönbok, Psaltaren eller Jesusbönen – hjälper oss att rena vårt inre från syndens illusioner och lockelser så att vi kan träda in i gemenskap med Gud sådana som vi faktiskt är och inte sådana som vi försöker intala Gud och oss själva att vi är. Det är i kampen mot vår själviskhet och vårt högmod som vi lär oss att verkligen älska Gud och våra medmänniskor så att vi kan ha sann gemenskap med dem istället för syndens illusoriska maktkamp och självbedrägeri.

Andligt liv

Det andliga livet kan beskrivas som Guds fallna avbild – människan – som omvänder sig genom tron och närd av sakramenten (särskilt dopet och nattvarden) växer genom hoppet i den kärlek som återställer den förlorade likheten med Gud som är kärlek. Det andliga livet är gudomliggörelsen. Människan är Guds avbild som genom syndafallet förlorat den gudslighet till vilken hon är kallad.

Jesus Kristus kallar människan på nytt till Gud så att hon genom nåden kan rena sig från synden som döljer gudsavbilden och genom dygderna kan växa i gudsligheten. ”Han har gett oss sina stora och dyrbara löften, för att ni tack vare dem skall bli delaktiga av gudomlig natur sedan ni kommit undan det fördärv som begäret drar med sig i denna värld.” (2 Pet 1:4).

Det andliga livet grundar sig i sakramenten – nådemedlen – men består också av den enskildes andliga kamp. ”Vi har alltså skyldigheter, bröder, men inte mot köttet, inte att leva efter vår köttliga natur. Om ni lever på det sättet kommer ni att dö, men om ni med ande dödar kroppens gärningar skall ni leva.” (Rom 8:12f). ”Döda därför det jordiska hos er: otukt, orenhet, lidelser och onda lustar och själviskheten, detta avguderier.” (Kol 3:5). ”Men andens frukter är kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trofasthet, ödmjukhet och självbehärskning. Mot sådant vänder sig inte lagen. De som tillhör Kristus Jesus har korsfäst sitt kött med alla dess lidelser och begär. Om vi har andligt liv, låt oss då följa en andlig väg.” (Gal 5:22-25).

Den andliga kampen syftar till att korsfästa den gamla människan – resterna av synden som hindrar gudsligheten. Kyrkofäderna och de andliga författarna menar att den andliga kampen har tre stadier: (a) rening, (b) upplysning och (c) fullkomlighet. I det första stadiet – reningen – kämpar de troende för att bryta de dåliga vanor (laster) som leder till synd. I det andra stadiet – upplysningen – kämpar de troende för att bygga upp goda vanor (dygder) som hjälper dem att uppfylla det dubbla kärleksbudet (Matt 22:36-40; jfr 1 Kor 13:4-13). I det tredje stadiet – fullkomligheten – har de troende lärt sig att älska Gud av hela sitt väsen och sin nästa som sig själv. Detta stadium innebär en hemlighetsfull förening med Gud: ”Jag har blivit korsfäst med Kristus, men jag lever, fast inte längre jag själv, det är Kristus som lever i mig.” (Gal 2:19f).

Den andliga kampen bedrivs genom andaktsövningar (askes). De vanligaste andaktsövningarna är (a) ett regelbundet böneliv, (b) spontana bönesuckar, (c) gudstjänstdeltagande, (d) daglig samvetsrannsakan, (e) regelbunden bikt, (f) fasta, (g) andlig läsning och (h) barmhärtighetsverken.

Bönelivet byggs upp med hjälp av regelbundna bönestunder (morgonbön, bordsbön och aftonbön). Bönelivet kan också bestå av att de troende dagligen ber ett antal Jesusböner med hjälp av ett radband. Jesusbönen kan också användas som spontan bönesuck. Att delta i kyrkans gudstjänstliv – särskilt på veckans huvudgudstjänst och de större högtiderna – är en viktig del av de troendes böneliv.

Det är bra att göra en daglig samvetsrannsakan i samband med aftonbönen. En allmän samvetsrannsakan gör man också som förberedelse för bikten. Ortodoxa kyrkans kateketiska tradition uppmanar de troende att bikta sig minst en gång om året inför påsk eller fyra gånger om året i de fyra fastetiderna eller oftare.

Fastan är en andaktsövning som går tillbaka till Bibeln. Fastedagar och fastetiderna ska inte endast användas till att avstå från vissa livsmedel utan också till ett mer fördjupat andaktsliv. Om man inte

har tid att hålla på med andlig läsning under det övriga året bör man passa på att använda fastetiderna till att läsa Bibeln, kyrkofäderna, de andliga författarna och helgonens liv.

Det andliga livet bygger på lydnad till det dubbla kärleksbudet: "Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. ... Du skall älska din nästa som dig själv." (Matt 22:37f). Syftet med de andaktsövningarna är att bära andens frukter. "Bär då sådan frukt som hör till omvändelsen." (Matt 3:8). Därför är barmhärtighetsverken inte bara en andaktsövning utan också en frukt av det andliga livet. Det dubbla kärleksbudet måste vara måttstocken på alla andaktsövningar. "På frukten känner man trädet." (Matt 12:33). De andliga författarna varnar för andlig villfarelse som gör andaktsövningar till ett självändamål som leder till skrytsamhet och högmod. "Var noga med att inte utföra era fromma gärningar i människornas åsyn, för att de skall lägga märke till er. Annars har ni ingen lön att vänta hos er fader i himlen." (Matt 6:1).

Allmosor och barmhärtighetsverk

Allmosor är tillsammans med bön och fasta en grundläggande del av den kristna fromheten. Kristus undervisade om allmosor i bergspredikan: "Var noga med att inte utföra era fromma gärningar i människornas åsyn, för att de skall lägga märke till er. Annars har ni ingen lön att vänta hos er fader i himlen. När du ger allmosor, låt då inte stöta i basun för dig, som hycklarna gör i synagogorna och på gatorna för att människorna skall prisa dem. Sannerligen, de har redan fått ut sin lön. Nej, när du ger allmosor, låt då inte vänstra handen veta vad den högra gör. Ge din allmosa i det fördolda. Då skall din fader, som ser i det fördolda, belöna dig." (Matt 6:1-4).

I den ortodoxa traditionen betyder allmosor mer än att bara ge pengar till välgörenhet. Allmosor omfattar alla slags barmhärtighetsverk: "Barmhärtighet vill jag se och inte offer" (Hos 6:6; Matt 9:13; Matt 12:7); "Saliga de barmhärtiga, de skall möta barmhärtighet" (Matt 5:7). Den ortodoxa kateketiska traditionen lyfter särskilt fram de sju kroppsliga barmhärtighetsverken och de sju andliga barmhärtighetsverken som vägledning för de troende:

De sju kroppsliga barmhärtighetsverken (jfr Matt 25:31-46)

- Att ge de hungrande att äta.
- Att ge de törstande att dricka.
- Att ge de nakna kläder.
- Att besöka de fångna.
- Att ta hand om de sjuka.
- Att ta hand om främlingar.
- Att begrava de döda. (Jfr Tob 2).

De sju andliga barmhärtighetsverken

- Att förmå syndare att lämna synden. (jfr Jak 5:19f).
- Att undervisa de okunniga och olärda.
- Att ge rätt råd till dem som behöver råd.
- Att be för sina medmänniskor.
- Att trösta de bedrövade.
- Att tålmodigt uthärda orättvisor. (jfr 1 Pet 3:9).
- Att förlåta synder. (jfr Matt 18:23-35).

Om samvetsrannsakan

Daglig samvetsrannsakan är en användbar andaktsövning. Samvetsrannsakan handlar om att lära oss se Guds handlande och vilja i vårt liv och se hur vi svarar på den kärlek Gud visar oss. Det kan vara hjälpsamt att genomföra samvetsrannsakan som en förberedelse till aftonbönen.

Samvetsrannsakan inleds med att vi påminner oss om Guds närvaro och inför Gud går igenom det som har hänt oss under den gångna dagen från dess början fram tills nu. Vi ser vilka händelser under dagen vi är tacksamma för och tackar Gud. Vi ser vad vi har lyckats med och tackar Gud. Vi ser vilka val vi måste göra och ber Gud om att hjälpa oss att fatta rätt beslut. Vi ser vad vi har misslyckats med och ber Gud att hjälpa oss att lära oss av våra misslyckanden. Vi ser vilka synder vi har begått och ber Gud om förlåtelse och nåd att inte upprepa dessa synder.

Följande frågor kan vara till hjälp vid samvetsrannsakan:

- Vad är jag tacksam för i dag?
- Vad har jag lyckats med i dag?
- Varför lyckades jag?
- Vad har jag misslyckats med i dag?
- Varför misslyckades jag?
- Vilka synder har jag begått i dag?
- Varför begick jag dessa synder?
- Hur ska jag göra för att inte upprepa dessa synder i framtiden?
- Vilka beslut står jag inför?

Korstecknet

Korstecknet görs med högra handen. Tummen, pekfingeret och långfingeret hålls ihop. Dessa tre fingrar symboliserar Treenigheten. Ringfingeret och lillfingeret hålls ned mot handflatan. Dessa två fingrar symboliserar att Kristus är sann Gud och sann människa. Korstecknet görs från pannan till bröstet och från högra axeln till vänstra. Det är en bekännelse av Kristi kors och Treenigheten samt en bön om att Gud ska beskydda oss och välsigna våra tankar, känslor och handlingar. Det brukar följas av en bugning.